USNESENÍ

Krajský soud v Plzni rozhodl v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Zuzany Krejsové a soudkyň JUDr. Ireny Paterové a Mgr. Miroslavy Jarošové ve věci

žalobců: a) [redacted], narozený dne [redacted]
bytem [redacted], [redacted]

b) [redacted], narozená dne [redacted]
bytem [redacted], [redacted]
oba zastoupeni advokátkou Mgr. Alexandrou Juráčkovou
sídlem Jungmannova 23/11, 110 00 Praha

proti
žalovanému: [redacted], IČO [redacted]
sídlem [redacted], [redacted]
zastoupená advokátkou JUDr. Hanou Kapitánovou
sídlem sady 5. května 296/36, 301 12 Plzeň

o 704 161 Kč s příslušenstvím

k odvolání žalovaného proti rozsudku Okresního soudu Plzeň-sever ze dne 18. 4. 2023 č. j. 4 C 301/2022-109,

takto:

Rozsudek soudu prvního stupně se zrušuje a věc se vrací k dalšímu řízení.

Odůvodnění:

1. Soud prvního stupně shora citovaným rozsudkem rozhodl o nároku na vydání bezdůvodného obohacení ve výši 704 161 Kč tak, že ve výroku I řízení co do částky 111 404,70 Kč zastavil a napadenými výroky II a III uložil žalovanému zaplatit žalobcům částku 592 756,30 Kč a nahradit náklady řízení ve výši 99 226,94 Kč. Žalobci se domáhali vrácení plnění poskytnutého na základě později zrušeného pravomocného rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 8. 6. 2018, č. j. 49 Cm 53/2017-143, který sice obstál v odvolacím i dovolacím řízením, ale Ústavní soud ČR jej spolu se všemi navazujícími rozhodnutími soudů dalších stupňů zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Krajský soud v Plzni již ve věci sp. zn. 49 Cm 53/2017 znovu meritorně rozhodl, ale toto rozhodnutí dosud nenabylo právní moci. Předmětem citovaného řízení byl směnečný nárok žalovaného ve výši 383 350 Kč podle směnky vlastní, vystavené žalobci dne [redacted], splatné dne [redacted]. Na základě této směnky byl vydán směnečný platební rozkaz, který byl prvním rozsudkem ponechán v platnosti, ale následně byl dosud nepravomocně zrušen. Mezitím ale bylo plnění uložené směnečným platebním rozkazem vymáháno exekučně, a žalobci touto cestou uhradili žalovanému částku 704 161 Kč, jejíž vrácení se nyní domáhají.

2. Žalovaný jednak namítl promlčení žalobního nároku a jednak tvrdil, že poskytnuté plnění bylo podloženo hmotně právním titulem, a nebyl tu proto důvod pro vydání bezdůvodného obohacení. Žalovaný měl nárok na plnění ze směnky, která se stala podkladem pro směnečný platební rozkaz, i ze smlouvy o půjčce č. [redacted] ze dne [redacted], kterou předmětná směnka zajišťovala. Žalovaný v řízení započítal nároky z obou uvedených titulů vůči žalobnímu nároku,

konkrétně započetl ze směnky částku 383 350 Kč za směnečný peníz a směnečnou odměnu, dále 6% směnečný úrok v kapitalizované výši 75 558,46 Kč, vypočtený z částky 383 350 Kč za dobu od 4. 4. 2017 do 17. 7. 2020, a alternativně započetl nárok na jistinu ze smlouvy o půjčce ve výši 170 000 Kč, smluvní pokutu ve výši 0,25 % denně za dobu od 19. 11. 2015 do 17. 7. 2020 a zákonný úrok z prodlení z částky 170 000 Kč za dobu od 19. 11. 2015 do 17. 7. 2020. Žalobci vznesli námitku promlčení nároku ze smlouvy o půjčce, ale podle žalovaného nebyli po splnění dluhu oprávněni promlčení namítat.

3. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že po zrušení rozsudku Krajského soudu v Plzni ve věci sp. zn. 49 Cm 53/2017 odpadl důvod, pro který by mohl žalovaný zadržovat žalobcům vymožené peněžní prostředky. Pokud by mu v budoucnu bylo ve směnečném řízení znovu vyhověno, vznikl by nový exekuční titul, který by založil nový finanční nárok vůči žalobcům, ale ke dni rozhodnutí v této věci neexistoval žádný právní důvod, podle něhož by žalovaný mohl držet částku 592 756,30 Kč. Ke směnečnému nároku je souběžně vedeno jiné řízení, tím jeho obraně vznikla překážka litispendence, a současně se kvůli tomu staly jeho pohledávky nejistými a nezpůsobilými k započtení. Nárok ze smlouvy o půjčce byl promlčen včetně nároku na smluvní pokutu, která co do promlčení musí sledovat osud závazku hlavního. Z uvedených důvodů soud prvního stupně žalobě vyhověl v rozsahu částky 592 756,30 Kč, a ve zbytku řízení zastavil po částečném zpětvzetí žaloby a souhlasu žalovaného. O nákladech řízení pak rozhodl podle ustanovení § 142 odst. 2 o. s. ř. podle poměru úspěchu ve věci.

4. Žalovaný ve včasném odvolání proti výrokům II a III namítl, že objektivně měl nárok na to, aby si ponechal uhrazené částky, protože mu k nim svědčily tituly ze smlouvy o půjčce i z platné směnky. Bylo nerozhodné, zda si ponechal poskytnuté plnění z titulu smlouvy o půjčce či z titulu směnky, oba tyto tituly platně existují a existují i nároky z nich vyplývající. Jeho obrana, vedená z opatrnosti duplicitně, není s ničím v rozporu, když lze souběžně zahájit a vést řízení o zaplacení z obou právních důvodů. Žalovaný byl oprávněn ve smyslu ustanovení § 617 občanského zákoníku započítávat i promlčené pohledávky, neboť pocházely ze stejného vztahu jako nárok žalobců. Veškeré pohledávky žalovaného vznikly na základě objektivně řádně poskytnuté půjčky, kterou žalobci nikdy nezpochybnili, ale nikdy ji ani nevrátili. Jejich jednání je zcela nepoctivé a nemůže požívat právní ochrany. Soudní rozhodnutí vydané k nároku žalovaného ve směnečné věci tento nárok pouze deklarovalo, konstitutivní účinek mělo toliko ve vztahu k nároku na náhradu nákladů řízení. Zrušením rozsudku odpadl právní důvod jen k nároku na náhradu nákladů řízení, ale právní důvod pohledávky žalovaného vůči žalobcům kasačním nálezem Ústavního soudu neodpadl, a ani odpadnout nemohl. Žalobci namítli promlčení nároku žalovaného až poté, co bylo z jejich strany na dluh plněno, a jejich námitka proto nemohla být důvodná. Nárok na smluvní pokutu, obsažený ve směnečné sumě, nemohl být promlčen, jednalo se o smluvní pokutu v rámci tří let. Podle ustanovení § 2997 občanského zákoníku nemá dlužník, který plnil na promlčený dluh, právo na vrácení poskytnutého plnění, navíc plněním došlo podle ustanovení § 2054 a § 653 občanského zákoníku k uznání dluhu s důsledky pro běh nové promlčecí desetileté lhůty. Nelze souhlasit s tím, že směnečná pohledávka je pohledávkou nejistou, když ani není zřejmé, z jakých důvodů toto stanovisko soud prvního stupně přijal. Obrana žalovaného není nepoctivá či rozporná s dobrými mravy, neboť pochází z poskytnuté půjčky, která nikdy nebyla vrácena. O oprávněnosti směnečného nároku dosud nebylo rozhodnuto, ale okresní soud není k jeho posouzení věcně ani místně příslušný. Žalovaný tedy navrhl, aby odvolací soud napadený rozsudek změnil, a žalobu zamítl.

5. Odvolací soud přezkoumal napadený rozsudek podle ustanovení § 212 a § 212a o. s. ř. a dospěl k závěru, že prozatím nejsou splněny podmínky pro jeho potvrzení ani pro jeho změnu.

6. Skutkový stav věci je mezi účastníky v zásadě nesporný. Žalovaný se v řízení vedeném u Krajského soudu v Plzni pod sp. zn. 49 Cm 53/2017 domáhal přisouzení směnečného nároku, vyhovující rozsudek v této věci vydaný byl později Ústavním soudem ČR zrušen a věc byla vrácena k dalšímu řízení, které dosud nebylo pravomocně skončeno. V době před zrušením tohoto rozsudku žalobci poskytli žalovanému na základě exekuce plnění, jehož vydání se nyní po

Shodu s prvopisem potvrzuje Ivana Mojžíšová.

zrušení podkladového rozsudku domáhají.

7. Předmětná směnka byla vystavena v souvislosti se smlouvou o půjčce č. [redacted] ze dne [redacted], vůči níž plnila funkci zajišťovací, což žalobci namítli ve směnečném řízení ve smyslu článku I § 17 zákona směnečného a šekového. Závazek ze smlouvy o půjčce byl splatný dne 18. 11. 2015, takže v době vymožení plnění na jistinu dne 17. 7. 2020 již byl více než tři roky po splatnosti.

8. Žalovaný namítl promlčení nároku na vydání bezdůvodného obohacení za plnění poskytnutého na základě později zrušeného rozsudku a žalobci vznesli námitku promlčení pohledávky na zaplacení dluhu ze smlouvy o půjčce, kterou žalovaný v tomto řízení užil ke kompenzaci.

9. Z dlouhodobě ustálené judikatury k bezdůvodnému obohacení za plnění z později zrušeného rozsudku (k jejíž použitelnosti se Nejvyšší soud opakovaně vyjádřil kladně, v poslední době například v rozhodnutí 30 Cdo 3514/2021) vyplývá, že přijetím takového plnění vzniká závazek k vydání bezdůvodného obohacení, avšak pouze za předpokladu, že účastník na základě soudního rozhodnutí plnil povinnost, kterou ve skutečnosti podle hmotného práva neměl. Spočíval-li ovšem právní důvod plnění v hmotném právu, pak tento důvod trvá i po zrušení pravomocného soudního rozhodnutí, které jej pouze deklarovalo, a přijaté plnění nemůže být posuzováno jako bezdůvodné obohacení, neboť od počátku bylo podloženo právním důvodem.

10. Současně také z judikatury vyplývá, že bezdůvodné obohacení za plnění z později zrušeného rozsudku vzniká i v případě, kdy dlužník na základě soudního rozhodnutí splnil povinnost, jíž odpovídající právo protistrany bylo v době plnění promlčeno. V takovém případě nelze bez dalšího uvažovat o dobrovolném zapravení dluhu, jelikož motivaci ke splnění povinnosti představovalo právě později zrušené soudní rozhodnutí, a takové plnění tedy nevyvolává účinky dané ustanovením § 2997 odst. 1 občanského zákoníku.

11. Vzhledem ke shora popsaným judikaturním závěrům nebylo možno přisvědčit námitce žalovaného, podle níž by mělo nároku žalobců na vydání bezdůvodného obohacení bránit jeho promlčení. Jak vyplývá z ustanovení § 2997 odst. 1 občanského zákoníku, právo na vydání bezdůvodného obohacení je vyloučeno v tom případě, plnil-li dlužník na promlčený dluh o své vůli. Prvek dobrovolnosti plnění však není dán zejména tehdy, bylo-li plněno na základě vykonatelného, ale později zrušeného rozhodnutí. Žalobci tedy byli oprávněni ve smyslu ustanovení § 2997 odst. 1 občanského zákoníku svoje právo na vydání bezdůvodného obohacení uplatnit i přes případné promlčení nároku žalovaného v době vymožení plnění.

12. Pro řádné a úplné posouzení nároku uplatněného žalobou tedy nepostačilo prosté konstatování soudu prvního stupně, že pravomocný rozsudek, na jehož základě žalobci žalovanému poskytli plnění, byl později zrušen. Nárok na vydání bezdůvodného obohacení bylo třeba posoudit i z hlediska existence hmotněprávního důvodu pro poskytnuté plnění, včetně posouzení důvodnosti obrany žalovaného a nároků v ní užitých k započtení, které se po skutkové i právní stránce do značné míry prolínají s nárokem žalobců.

13. Později zrušený rozsudek, podle něhož žalobci žalovanému plnili, byl vydán ve směnečném řízení a jeho podkladem byla směnka vlastní vystavená žalobci na řad žalovaného. Žalovaný ve své obraně vůči žalobě mimo jiné započetl směnečný nárok. Odvolací soud proto připomíná, že směnka je obvykle judikaturou definována jako dokonalý dlužnický cenný papír, jímž při splnění přísných formálních náležitostí vzniká přímý, bezpodmínečný, nesporný a abstraktní závazek k úhradě směnečné sumy, včetně případných postižných nároků. I když pro vystavení směnky zpravidla bývá dán určitý hospodářský důvod (kauza), tak ze samotné směnky vzniká specifický směnečný právní vztah, pro jehož vznik není kauza významná. Kauza ze směnky běžně ani nevyplývá, směnečný závazek je samostatný a oddělený od závazku kauzálního. Jestliže je podle směnečné dohody účelem směnky zajistit splnění určitého závazku, pak se tato okolnost může projevit v okruhu tzv. kauzálních námitek ve smyslu ustanovení článku I § 17 zákona směnečného a šekového, jimiž se dlužník ze zajišťovací směnky může bránit splnění povinnosti ze směnky. To

se stalo i v posuzovaném případě, kdy žalobci ve směnečných námitkách uplatnili obranu vycházející z kauzálního závazku.

14. Směnky zajišťovací nejsou akcesorickým závazkem ve vztahu k závazku kauzálnímu, plní funkci zajišťovacího prostředku, ale nejde o zajišťovací závazek. Zajišťovací směnka jako prostředek zajištění jiné pohledávky slouží pouze jako zdroj možného náhradního uspokojení zajištěné pohledávky pro případ, že dlužník svůj závazek řádně a včas nesplní. Plněním na zajišťovací směnku nezaniká zajištěná pohledávka, a právě tak plněním na zajištěnou pohledávku nezaniká pohledávka směnečná. To ale ještě neznamená, že by se věřiteli mělo z ekonomického hlediska dostat dvojího plnění. Plnění poskytnuté na úhradu zajišťovací směnky je totiž právě ve svém důsledku náhradním plněním, které věřiteli zprostředkovaně slouží k pokrytí zajištěné pohledávky.

15. Pro uplatnění směnky je zásadně určující obsah uzavřené směnečné dohody, z níž by mělo vyplývat, za jakých podmínek lze vykonat práva ze zajišťovací směnky vůči dlužníkovi. Pokud o tom směnečná dohoda mlčí, pak je věřitel oprávněn uplatnit vůči dlužníkovi nejen směnečnou pohledávku, ale i nárok ze zajištěné pohledávky, a to v jakémkoliv pořadí, případně i souběžně. Okolnost, že šlo o směnku zajišťovací a že se tedy věřiteli může z ekonomického hlediska dostat plnění jen jednou, se ovšem projeví tím, že v rozsahu proplacení zajišťovací směnky se dlužník ubrání případnému nucenému vymožení exekučním titulem přiznané zajištěné pohledávky námitkou plnění na zajišťovací směnku. Je ale třeba připomenout, že nestanoví-li směnečná smlouva jinak, pak jsou předmětem zajištění jen samotné směnečné závazky dlužníků, a zajišťovací funkci bez dalšího neplní ostatní směnečné nároky, tedy zejména nároky postižní podle článku I § 48 zákona směnečného a šekového, protože tato práva se nijak nekryjí se zajištěnou kauzální pohledávkou.

16. Shora uvedená hlediska bude třeba respektovat při posouzení nároků žalovaného. Žalobci se jim do koncentrace řízení bránili v zásadě toliko námitkou promlčení, která směřovala vůči nároku žalovaného ze smlouvy o půjčce a k níž žalovaný argumentoval nemožností vznést námitku promlčení v době, kdy již namítající dlužník splnil svůj dluh. Žalobci ale žalovanému poskytli na základě později zrušeného rozsudku plnění na směnku, a vzhledem k abstraktnímu charakteru směnky tím nedošlo k plnění na kauzální závazek. Žalobci tedy na svůj dluh ze smlouvy o půjčce žalovanému neplnili, a proto tu nemohla pro námitku promlčení vzniknout překážka, jíž se dovolával žalovaný.

17. Z hlediska úpravy obsažené v ustanovení § 617 občanského zákoníku je však zřejmé, že právo žalovaného na plnění ze směnky i jeho právo na plnění z kauzálního závazku se vztahuje k právu žalobců, neboť šlo o několik smluvních vztahů uzavřených co do účelu v závislosti na sobě. Žalobcům tedy úprava ustanovení § 617 občanského zákoníku zjevně bránila v účinném uplatnění námitky promlčení vůči nárokům žalovaného.

18. Soudu prvního stupně bylo sice třeba přisvědčit v jeho názoru, že smluvní pokuta se promlčuje nejpozději současně se závazkem hlavním, ale tato okolnost byla vzhledem k úpravě dané v ust. § 617 občanského zákoníku v posuzované věci bez významu, protože žalovaný mohl oba nároky (na smluvní pokuty i na jistinu dluhu) v řízení užít ke kompenzaci bez ohledu na jejich případné promlčení. Spolu s tím současně odpadl i důvod zabývat se další námitkou žalovaného, podle níž plněním na dluh došlo k jeho uznání s důsledky pro běh nové promlčecí lhůty.

19. Ve vztahu ke kompenzační námitce je dále zapotřebí uvést, že žalovanému v jejímu uplatnění nebránila překážka litispendence. Souběžně vedené směnečné řízení nebylo překážkou pro započtení směnečného nároku v rámci obrany v jiném řízení, takové důsledky z ustanovení § 83 odst. 1 a § 98 nevyplývají. Námitku započtení, která představuje ve smyslu ustanovení § 98 o. s. ř. jen obranu proti žalobě, lze uplatnit bez ohledu na to, že pohledávka namítaná k započtení je předmětem jiného soudního řízení. Projednání obrany žalovaného, která není vzájemným návrhem, nebrání ani úprava věcné a místní příslušnosti podle ust. § 9 a § 84 a násl. o. s. ř., protože věcná a místní příslušnost soudu v řízení vychází z nároku uplatněného žalobou, nikoli

z procesní obrany.

20. Odvolací soud na základě shora uvedeného dospěl k závěru, že právní posouzení uplatněných nároků, provedené soudem prvního stupně, není úplné a že v tomto smyslu neobsahuje napadený rozsudek dostatečné odůvodnění. Za nedostatečně odůvodněné bylo nutno považovat i stanovisko soudu prvního stupně o nekompenzabilitě započítávaných pohledávek, které se opíralo jen o souběžně probíhající směnečné řízení, ale nebylo nijak konkrétněji objasněno.

21. Odvolací soud proto zrušil napadený rozsudek podle ustanovení § 219a odst. 1 písmeno b) o. s. ř., a věc vrátil k dalšímu řízení. V něm bude na okresním soudu, aby se zabýval žalobním nárokem na vydání bezdůvodného obohacení nejen se zřetelem ke skutečnosti, že byl zrušen rozsudek, podle něhož žalobci plnili žalovanému, ale bude zkoumat i existenci hmotněprávního důvodu, na jehož základě plnění poskytli. Nárok uplatněný žalobci v tomto řízení by byl totiž bezdůvodným obohacením jen v případě, že by žalovanému pro poskytnuté plnění nesvědčil hmotněprávní důvod. Existence obou tvrzených titulů je však zatím nejistá.

22. Pro další pokračovaní řízení je vhodné připomenout, že ve sporu o vydání bezdůvodného obohacení důkazní břemeno k prokázání tvrzení o přesunu majetkových hodnot na obohaceného tíží ochuzeného, zatímco důkazní břemeno k prokázání právního důvodu získaného plnění zatěžuje obohaceného. Bude tedy na žalovaném, aby prokázal, že přijaté plnění bylo podloženo hmotněprávním důvodem, případně že jsou dány jeho nároky, které namítá k započtení a které budou do určité míry řešeny i v souběžně probíhajícím směnečném řízení. Po doplnění dokazování a po náležitém a komplexním právním posouzení žalobního nároku i obrany žalovaného soud prvního stupně ve věci znovu rozhodne podle ustanovení § 226 odst. 1 o. s. ř., za současného rozhodnutí o nákladech řízení před soudy obou stupňů.

Poučení:

Proti tomuto usnesení není přípustné odvolání ani dovolání.

Plzeň 27. června 2023

JUDr. Zuzana Krejsová v. r.
předsedkyně senátu

Shodu s prvopisem potvrzuje Ivana Mojžíšová.